

CZU 376.1:37.02

METODE UTILIZATE ÎN ȘCOALA INCLUZIVĂ

**Ioana Corina ROTARU, doctor, cadru didactic din instituție preuniversitară,
Colegiul Național „Emil Racoviță”, Iași, România**

Abstract: *In the given article, the problem of using didactic methods in order to make the teaching-learning-evaluation activity more efficient in the inclusive school is addressed. Didactic methodology represents the set of didactic methods and procedures used in the educational process.*

Keywords: *methods, procedures, methodology, inclusive school, teaching-learning-evaluation activity.*

Educația incluzivă este o necesitate și în același timp o provocare. Incluziunea copiilor cu cerințe educaționale speciale în învățământul de masă este un proces complex. Toți copiii au dreptul la educație și fiecare copil este capabil să învețe în ritmul său propriu. Școala și politicile școlare trebuie să se schimbe în funcție de nevoile fiecărui copil. Tipul dizabilității, atitudinea cadrelor didactice, a copiilor, implicarea familiei sunt factori care influențează educația incluzivă.

Toți copiii au dreptul la educație, iar școala și dascălii, în principal, suntem datori să le-o oferim. Fiecare copil are nevoie de școală și chiar și școala are nevoie de fiecare dintre ei. Astăzi, nu ni se mai pare ciudat ca un elev să aibă dificultăți de învățare și pentru că ne pasă, ne punem întrebarea Cum îi putem ajuta? Cel mai greu e să găsim metodele potrivite pentru a-i sprijini pe acești elevi să învețe, să progreseze, să se adapteze, să răspundem nevoilor lor atât de diferite. De ce? Pentru că fiecare este unic și chiar și atunci când crezi că ai descoperit o metodă potrivită, poate deveni imediat mai puțin eficientă.

Copiii cu CES nu se pot adapta ritmului și cerințelor școlii, ei pot participa conform abilităților și propriului nivel de dezvoltare. De aceea, școala, în general, a început să se transforme pentru a răspunde nevoilor de învățare și dezvoltare ale copilului. Câți pași a făcut spre incluziune...? Cred că depinde de fiecare școală și nu numai. Incluziunea școlară este o treaptă spre incluziunea la nivelul societății.

Toți copiii, cu sau fără dizabilități, trebuie să învețe împreună, indiferent de mediul social sau cultural din care provin, de religie, etnie, limbă. Este foarte important să reducem, ba chiar să eliminăm excluziunea și discriminarea, indiferent ce formă ar avea ele, să oferim copiilor cu tipuri și niveluri diferite de handicap șanse egale să participe la educație în cadrul sistemului general de învățământ.

Beneficiind de servicii de sprijin corespunzătoare în cadrul școlii unde sunt integrați, persoanele deficiente au posibilitatea de a ajunge la niveluri funcționale fizice, psihice și sociale care le pot schimba viața, le pot da un mai mare grad de independență. Totodată, copiii tipici vor învăța ce înseamnă toleranța, acceptarea, întraajutorarea, vor deveni mai buni.

Educația incluzivă este un proces permanent care presupune școlarizarea copiilor cu cerințe educative speciale, adaptarea școlii la nevoile acestora, participarea lor la activități educative formale și nonformale, care să le asigure învățarea și dezvoltarea. Incluziunea presupune identificarea și eliminarea barierelor, bariere care pot avea legătură cu modul de organizare a școlilor, cu modalitățile de predare și evaluare a progresului elevilor.

Transformarea școlii și a politicilor școlare astfel încât să răspundă nevoilor educative și de dezvoltare ale fiecărui copil duce la incluziune școlară, dar mai ales la incluziune socială, unde oricine, indiferent de deficiență să poată fi tratat ca un membru al comunității din care face parte.

Este deosebit de importantă atitudinea comunității față de copiii cu CES, a cadrelor didactice, a părinților, a colegilor de clasă, a cadrelor didactice. Dacă învățătorul dovedește înțelegere și o atitudine pozitivă, el poate influența atât atitudinea clasei incluzive, a părinților, dar și a copilului cu CES. Gradul de acceptare, ajutorarea și relaționarea din partea colegilor sunt și ele premise ale integrării.

Integrarea unui copil cu CES în învățământul de masă depinde de familia acestuia. Mulți părinți refuză să accepte că proprii lor copii ar avea probleme. Pentru a-i determina să conștientizeze deficiențele pe care le are copilul, cadrele didactice pot apela la consilierul școlar. Colaborarea familiei cu echipa de caz este necesară.

Un alt factor important este copilul cu CES, nevoile acestuia. De exemplu, un copil cu deficiențe senzoriale, auditive sau vizuale nu va putea fi integrat într-o școală de masă, unde nu există specialiști. De asemenea, atitudinea lui negativă față de acceptarea sprijinului, instabilitatea emoțională, factorii temperamentali pot îngreuna derularea unui program de intervenție.

Educația incluzivă presupune schimbarea atitudinilor, a mentalităților, a politicilor și practicilor de excludere și segregare. Aceasta este promovată prin documente naționale de politică educațională care promovează o educație centrată pe elev, o educație de calitate care se poate realiza prin programe de învățământ adecvate, o bună organizare, alegerea unor strategii optime de predare-învățare-evaluare, folosirea unor resurse și tehnologii variate etc.

O școală incluzivă pune accent pe progresul individual și nu pe diferențele dintre elevi; este promovată învățarea prin cooperare, în cadrul căreia copiii sunt încurajați să se ajute, învață unii de la alții și fiecare elev este valorificat. O școală și un profesor bun sunt aceia care obțin progres cu toți elevii.

Educația incluzivă se referă la a identifica și a da un răspuns adecvat la cerințele educative speciale ale copiilor, la fel ca și la situațiile de risc pentru dezvoltarea lor. În grădiniță, educația incluzivă înseamnă, în esență, accesul tuturor copiilor, participarea lor la toate programele educative, dar și pregătirea educatorilor pentru realizarea acestor sarcini. Scopul unei astfel de pregătiri este însușirea de către pedagogi din școli și grădinița strategiilor de instruire și educație a copiilor cu dizabilități fizice și intelectuale, oferindu-le posibilitatea de a obține educație de calitate.

Educația incluzivă înseamnă oportunități reale de învățare pentru grupurile care au fost excluse în mod tradițional – nu numai pentru copiii cu dizabilități, ci și pentru vorbitorii de limbi minoritare.

Un lucru esențial în educația incluzivă pentru fiecare copil constă în faptul că este împreună cu ceilalți și colaborează cu ceilalți copii. Cadrele didactice au datoria de a încuraja relațiile de colaborare dintre elevi, pentru că experiența arată faptul că unii elevi pot fi izolați, indiferent de modul în care sunt școlarizați. Politicile educaționale, activitatea organizațiilor neguvernamentale, formarea cadrelor didactice pot fi considerate factori facilitatori ai incluziunii.

Există o tendință de a evidenția și dezvolta acești factori pentru a putea exista o incluziune cât mai eficientă a copiilor cu CES în școala obișnuită și în comunitate. Factorii care împiedică educația incluzivă sunt legate mai ales de mentalități, de atitudini ale unor cadre didactice; ale părinții elevilor fără CES; posibilitățile financiare împiedică unele școli să dezvolte serviciul de sprijin educațional, sau organizarea de cursuri de formare; curriculum și sistemul de evaluare folosit în sistemul nostru educațional.

Educația incluzivă este o educație de calitate care face posibilă îmbunătățirea vieții, promovând ideea că fiecare persoană are o șansă în ceea ce privește educația. Modelul francez propune școlarizarea obligatorie pentru toți copiii de 3 până la 16 ani, indiferent de naționalitate, atât timp cât se situează pe teritoriul francez. Școala incluzivă din sistemul francez are misiunea de a asigura școlarizarea pentru toți elevii de la grădiniță până la liceu, ținând cont de particularitățile și nevoile lor educative.

Parcursul școlarizării unui elev cu cerințe educaționale speciale pleacă de la Comisia pentru drepturile și autonomiei persoanelor cu handicap (CDAPH), care este o instanță oficială decizională a departamentului persoanelor cu dizabilități. Aceasta decide orientarea elevilor în urma evaluărilor realizate de echipa pluridisciplinară. Analiza nevoilor evaluărilor competențelor elevilor cu cerințe educaționale speciale sunt determinate pentru a asigura cele mai bune condiții pentru școlarizare. Școala, familia, profesorul sunt parteneri în procesul de educație.

Diferențierea în învățare presupune o organizare diferită prin adaptarea conținuturilor, adaptarea proceselor didactice, adaptarea mediului de învățare, adaptarea evaluării prin adaptarea descriptorilor și criteriilor de performanță.

Activitățile desfășurate diferențiat au o serie de avantaje:

- fiecare elev participă la activitățile propuse de cadrul didactic și se va implica în rezolvarea sarcinilor, adaptând sarcinile de lucru, fiecare elev va reuși să rezolve tema, iar cadrul didactic va identifica situațiile unde elevul va avea nevoie de sprijin;
- toți elevii vor fi sprijiniți în efectuarea sarcinilor de lucru;

- colaborarea și cooperarea între elevii clasei va duce la un colectiv încheiat și se vor ajuta în activități;
- se respectă ritmul propriu al tuturor elevilor;
- se dezvoltă spiritul de echipă;
- îndepărtarea complexului de inferioritate dezvoltat de elevii care nu pot atinge performanțe ridicate și acordarea încrederii în forțe proprii;
- fiecare elev va fi apreciat și va fi motivat pentru învățare;
- implică utilizarea unui conținut didactic variat;
- stimulează originalitatea și creativitatea;
- rolul profesorului este de a organiza învățarea, de a motiva, de a crea un mediu propice învățării, de a sprijini comunicarea, de a asigura un feed-back, de a confrunta concepții sau opinii diferite.

Individualizarea este realizată prin adaptarea activității didactice la caracteristicile individuale ale elevului:

- adaptarea obiectivelor;
- adaptarea activităților de învățare în funcție de capacitățile elevului;
- acordarea unui timp suplimentar;
- adaptarea materialelor folosind fișe diferențiate, suporturi audio-video, planșe, imagini, aplicații tehnologice;
- teme diferențiate pentru acasă.

E important, așadar, ca în cadrul școlii să promovăm toleranța, egalitatea de șanse, non-discriminarea, valori care să producă o mai bună includere și integrare a elevilor în colectivele din care fac parte. Esența educației incluzive ar trebui să reprezinte o viziune comună a profesorilor care să producă schimbările necesare, transformări, orientări, noi orientări, să fie un proces care reunește oameni, idei, sisteme, comunicații, tehnologii.

E foarte important ca profesorii să înțeleagă că elevii progresează în ritm propriu, în timp ce lucrează în mod colectiv către un scop comun. Majoritatea elevilor învață cel mai bine atunci când sunt implicați în învățare, prin interacțiune și aplicare. Un elev are mai multe șanse să-și amintească ceva descoperit prin participarea activă și munca de la egal la egal decât prin acceptarea pasivă a informațiilor prezentate de profesor. Utilizând o învățare prin cooperare, performanța în cadrul unei clase este îmbunătățită.

Modalitățile individualiste de construire a performanței și progresului elevilor nu oferă șanse de dezvoltare la fel de puternice așa cum ar putea să producă, de exemplu, munca în grup. Învățarea prin cooperare îi include pe elevi într-un spațiu sigur și structurat, astfel încât prin interacțiunea cu ceilalți copiii să fie capabili să recunoască și să prețuiască importanța contribuțiilor personale.

Tehnologii didactice: delimitări conceptuale. Concepută și înțeleasă ca activitate umană specifică, acțiunea educațională (proiectarea proceselor didactice, orientarea, organizarea și desfășurarea educației) trebuie să se supună unor norme, forme, metode și moduri de realizare mai eficiente, „tehnologice”.

Didactica, definită ca știință și artă a planificării, organizării, desfășurării procesului educațional, are în centrul preocupărilor sale tehnologia procesului de învățământ: metodele, mijloacele, formele de organizare și evaluare. Potrivit Asociației pentru

comunicații și tehnologii educaționale (SUA), tehnologia educațională reprezintă un proces complex, integrator, un conglomerat de idei, concepții, tendințe, sisteme, abordări, metode și mijloace de instruire, aplicate pentru eficientizarea procesului educațional, valorificând inter-relaționarea cu toate domeniile teoriei și practicii pedagogice.

Procesul educațional presupune parcurgerea unor acțiuni distincte, dar complementare, care asigură aplicarea tehnologiilor educaționale: organizarea resurselor predării-învățării, proiectarea și aplicarea curriculumului, utilizarea materialelor, mijloacelor, instrumentarului didactic etc.

Metodologia didactică reprezintă ansamblul metodelor și procedeele didactice, utilizate în procesul educațional. Metodologia instruirii precizează natura, funcțiile și clasificările posibile ale diferitelor metode de instruire, modalitățile practice de valorificare a procedurilor și mijloacelor didactice în vederea eficientizării activității de predare-învățare-evaluare.

Metodele didactice se referă la totalitatea procedeele și mijloacelor integrate la nivelul unor acțiuni implicate în realizarea obiectivelor educaționale. Astfel, metoda devine, propriu-zis, modalitatea de lucru care:

- este identificată de cadrul didactic și aplicată în procesul educațional;
- presupune cooperarea dintre cadrul didactic și elevi și participarea acestora la propria învățare;
- permite cadrului didactic să se manifeste ca purtător competent al conținuturilor învățării și ca organizator al procesului educațional.

Analiza evoluției conceptului de tehnologie în științele educației evidențiază faptul că tehnologia se pretează astăzi la o abordare caracterizată prin claritatea obiectivelor propuse, folosirea unor metode, procedee optime, care contribuie la proiectarea predării/învățării/evaluării, adecvate unor anumitor stiluri, niveluri și scopuri ale educației. Analiza detaliată a tehnologiei educaționale se poate realiza mai bine în cadrul larg al teoriei organizării. Școala este o instituție socială, dar, în același timp, ea este și o organizație caracterizată prin valori proprii, prin norme, prin relații etc. În acest context, organizarea reprezintă un mijloc de aranjare a „resurselor educaționale, de învățare și, totodată, un mecanism de compensare a resurselor, pentru realizarea unui obiectiv”.

În accepțiunea lui S. Cristea, metodologia didactică reprezintă ansamblul metodelor și procedeele didactice, utilizate în procesul educațional. Metodologia în procesul educațional precizează natura, funcțiile și clasificările posibile ale diferitelor metode de predare/învățare-evaluare, modalitățile practice de valorificare a procedurilor și mijloacelor didactice. Metodele didactice se referă la totalitatea procedeele și mijloacelor integrate la nivelul unor acțiuni implicate în realizarea obiectivelor educaționale.

Astfel, metoda didactică poate fi definită dintr-o triplă abordare:

- modalitate de organizare a procesului educațional, structurată de cadrul didactic și aplicată în propria practică educațională;
- schemă, algoritm de cooperare dintre cadrul didactic și elevi, care asigură participarea acestora la propria învățare;
- facilitator al actului de transmitere-recepționare a conținuturilor educaționale și formare de competențe.

În procesul educațional, metodele didactice îndeplinesc anumite funcții, care vizează, deopotrivă, cunoașterea (asimilarea cunoștințelor, gândirea), instruirea (formarea priceperilor, deprinderilor, abilităților), cât și formarea trăsăturilor personalității. În funcție de contextul selectării și utilizării, metodele pot realiza diferite funcții:

- *Funcția cognitivă*: metoda solicită de la elev și facilitează activitatea de cunoaștere, de cercetare, de descoperire.
- *Funcția formativ-educatională*: metoda nu este numai calea de transmitere a unor cunoștințe, ci un proces educațional în care elevul participă, își formează și dezvoltă competențe.
- *Funcția motivațională*: metoda poate impulsiona curiozitatea de a cunoaște, de a face legături logice între enunțuri, evenimente, poate face activitatea de învățare mai atractivă, poate fi factor motivațional pentru participarea copilului în procesul educațional.
- *Funcția instrumentală*: metoda servește drept instrument, utilizarea căruia facilitează atingerea obiectivelor educaționale.
- *Funcția normativă*: metoda ordonează, algoritmizează procesele de predare-învățare-evaluare, din perspectiva obținerii rezultatelor așteptate.

Metoda este recunoscută eficientă, în cazul în care procedeele utilizate în cadrul ei, la fel, sunt de valoare. În același context, ordinea procedeele utilizate într-o metodă, se poate schimba în funcție de cerințele de moment, iar acest fapt face ca o metodă să poată căpăta trăsături noi, formate prin combinarea procedeele. Schimbările pot fi înțatât de mari, încât la un moment dat, o metodă să devină procedeu, și invers – procedeu poate să devină metodă.

În ultimele decenii, didactica modernă tot mai frecvent revine la teoria lui Howard Gardner privind inteligențele multiple (TIM).

În viziunea lui Gardner, inteligența este definită ca o abilitate sau un set de abilități care permit unei persoane să rezolve probleme sau să creeze produse care sunt apreciate în unul sau mai multe contexte culturale. Autorul pledează pentru renunțarea la uniformizarea învățării în favoarea unui curriculum autentic și a unui proces centrat pe copil și necesitățile sale educaționale; a unei „școli individualizate” care să stimuleze și să valorifice la maximum resursele și potențialul individual al copilului. Totodată, Gardner susține că un individ reprezintă o „colecție de inteligențe” exprimate prin moduri variate de învățare și modalități particulare de exprimare a achizițiilor dobândite. Pornind de la faptul că fiecărui copil îi este caracteristic un anumit tip de inteligență dominant, care îi determină randamentul asimilării și interpretării cunoștințelor, angajării intelectuale, interiorizării și explicării relațiilor, exprimării cu succes etc., urmează ca organizarea procesului educațional să se realizeze din această perspectivă. Elevilor, inclusiv celor cu CES, le pot fi atribuite diferite roluri care ar susține dezvoltarea proprie și ar valorifica inteligența dominantă.

Din acest punct de vedere, principiile care stau la baza promovării strategiilor interactive sunt:

- Construirea propriilor înțelesuri și interpretări ale conținuturilor instruirii.
- Discutarea și negocierea, nu impunerea obiectivelor.
- Promovarea alternativelor metodologice de predare-învățare-evaluare.

- Solicitarea informațiilor trans-disciplinare și analizele multidimensionale ale realității.
- Evaluarea mai puțin criterială și mai mult reflexivă, prin metode alternative de evaluare.
- Promovarea învățării prin descoperire și rezolvare de probleme.

Învățarea interactiv-creativă este un proces de producere de semnificații vizavi de noua informare și de cunoștințele anterioare, de transformare a structurilor cognitive ale elevului, consecință a încorporării noilor achiziții (cunoștințe, capacități), prin angajarea eforturilor intelectuale și psihomotorii de construire a cunoașterii.

Concluzionând, putem spune că interactiv este individul care inter-relaționează direct cu ceilalți, pe de o parte, sau cu materialul de studiu, pe de altă parte, prin procese de acțiune transformatoare și de filtrare cognitivă, de personalizare a conținuturilor de învățat. În această ordine de idei, strategiile didactice interactive sunt, în primul rând, cele de învățare prin cooperare și colaborare.

Referințe bibliografice:

1. GEISLER, E. *Mijloace de educație*. București: Didactică și Pedagogică, 1977.
2. GHEORGHIU, F. *Modalități de intervenție personalizată în cadrul învățământului integrat*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2005.
3. GHERGUȚ, A. *Psihopedagogia persoanelor cu cerințe speciale*. Iași: Polirom, 2001.
4. SURDU, E. *Prelegeri de pedagogie generală*. București: Didactică și Pedagogică, 1995.
5. VRĂȘMAȘ, E. et. al. *Ghid pentru cadre didactice de sprijin*. București: Vanemonde, 2005.
6. БЕСПАЛЬКО, В. *Слагаемые педагогической технологии*. Москва, 1989.